

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

Матеріали Всеукраїнського круглого столу
«АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ»

м. Одеса
26 травня 2023 року

УДК 347.788.4(477)(049.2)
А381

Відповідальний редактор:

ХАРИТОНОВА Олена – зав. кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції, д.ю.н., професор.

Голова робочої групи:

ДАВИДОВА Ірина – професор кафедри цивільного права, д.ю.н., професор.

Члени робочої групи:

БЕРНАЗ-ЛУКАВЕЦЬКА Олена – доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент.

КАЛІТЕНКО Оксана – професор кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент

КИРИЛЮК Алла – доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції, к.ю.н., доцент.

МАТІЙКО Микола – доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент.

ПАВЛОВА Вікторія – доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент.

МАРШУК Юлія – аспірант кафедри цивільного права.

ШАМОТА Олександр – аспірант кафедри цивільного права.

БІЛАК Анатолій – старший лаборант кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції.

СУРНИК Анастасія – лаборант кафедри цивільного права.

Матеріали видано в авторській редакції.

*Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу
несуть учасники круглого столу, їхні наукові керівники,
які рекомендували ці матеріали до друку.*

Матеріали Всеукраїнського круглого столу «Академічна доброчесність: правові проблеми» (м. Одеса, 26 травня 2023 р.). Одеса. 2023. 49 с.

До участі у круглому столі запрошені студенти, аспіранти, молоді вчені, викладачі та науковці. Круглий стіл проводиться на базі Національного університету «Одеська юридична академія» в дистанційному форматі.

ПЕРЕДМОВА

З моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, яку часто називають «дороговказом для внутрішніх реформ в Україні», почався тривалий і нелегкий процес запровадження європейських цінностей і стандартів у вітчизняне законодавство. У повній мірі це стосується і сфери освіти, як на рівні початкової школи, так і на рівні вищого навчального закладу.

Щодо вищої освіти, процес отримання якої в сучасному українському суспільстві проходить через євроінтеграцію і спрямований у кінцевому підсумку на формування компетентностей, які забезпечують відповідний рівень фахівця для певної економічної галузі, то можливість виходу українських фахівців на ринок праці в Україні та за кордоном забезпечує новий рівень культурної ментальності, рисами якої є: «...вміння якісно надавати послуги, захищати власні права на результати та досягнення праці, здатність адаптуватися до змін, засвоювати нові знання та навички, самодисципліна, відкритість до нового...»¹. Добročесність – це та цінність, яка відповідає стандартам, встановленим у сфері освіти у ЄС. Добročесність (цілісність) – це термін, який використовують у багатьох різних контекстах, вона стосується способу, у який люди беруть на себе зобов'язання щодо речей, із якими вони глибоко ідентифікують себе. Поняття добročесності (англ. – «integrity») походить від латинського «integritas» (цілісність). Його визначають як узгодженість між переконаннями, рішеннями та діями і як постійне дотримання цінностей і принципів. Коли ту чи іншу особу описують як добročесну, то мають на увазі, що вона непідкупна внаслідок «цілісності» та «зв'язності» цінностей і принципів, яких така людина дотримується.

Поняття добročесності часто вживають у поєднанні з поняттям етики, припускаючи, що цінності та принципи, яких дотримуються, мають бути етичними цінностями. І тому результатом отримання вищої освіти окрім якісних знань є ще формування професійної та особистісної репутації як фахівця у певній

¹ Бондаренко Ольга. Ментальність як фактор освітньої культури // Філософія освіти. – 2009. – №1-2(8). – С. 122. С. 118 – 125

сфері, а отже дотримання принципів академічної доброчесності є першим кроком до цього.

Останніми роками зроблено спробу розпочати активну боротьбу з академічною недоброчесністю, що відображено у першу чергу на законодавчому рівні, зокрема у нових Законах України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту». Запровадження Законом «Про освіту» (ст. 42) поняття академічної доброчесності та засобів юридичної відповідальності за її недодержання - безумовно необхідний і своєчасний крок вітчизняного законодавця. Одним з її елементів є дотримання законодавства про авторське право та суміжні права. Особливо актуальним, на сьогоднішній день, стає питання дотримання академічної доброчесності науковими працівниками та вплив результатів їх дослідження, зокрема, на формування іміджу науковця, як всередині країни, так і за її межами.

Таким чином, відповідна проблематика потребує спеціальних наукових розвідок з метою визначення напрямків підвищення ефективності законодавчого регулювання у цій сфері та удосконалення концепції академічної доброчесності, що сприятиме розвитку ефективних та етичних університетських середовищ, зростанню довіри на наукових результатах, формуванню професійної правосвідомості.

Учасники конференції прагнули звернути увагу на низку важливих проблем, які виникають у зв'язку з недотриманням академічної доброчесності і сподіваються, що міркування, які викладені у публікаціях, стануть у нагоді при вирішенні аналогічних проблем у освітньому і науковому середовищі.

*Зав. кафедри права інтелектуальної власності
і патентної юстиції НУ «ОЮА»,
проф. Олена ХАРИТОНОВА*

Харитонова Олена Іванівна

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права інтелектуальної
власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська
юридична академія»*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Питання академічної доброчесності, а надто – негативних явищ, пов’язаних з її порушенням, посідають наразі чільне місце серед інших в процесі реформи системи вищої освіти. Не в останню чергу це пов’язане з євроінтеграційними устремліннями України, її намаганнями побудувати відкрите демократичне суспільство з розвиненими інституціями з високим ступенем довіри до них з боку суспільства.

І тут на шляху прагнень побудови доброчесного освітнього і наукового процесу стоїть декілька загроз. Перша з них – зміна правосвідомості, сприйняття на глибинному, підсвідомому рівні тих цінностей, які є підґрунтям академічної доброчесності: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність. В подальшому відбувається свого роду проекція системи цінностей суб’єктів освітнього процесу на їх діяльність (навчальну чи професійну, наукову). Починати формування зазначених цінностей треба з перших років життя, у родині, а також на всіх етапах навчання і дорослішання: дитячий садок, школа, вища школа. І далі протягом всього життя. Це справа не одного року.

Другою загрозою є ті практично безмежні можливості отримання інформації, з подальшим її використанням, які дає інформаційне суспільство. Відповідно до Основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [1], одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою

реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Характеризують інформаційне суспільство декілька ознак: а) інформація та знання є важливим ресурсом та рушійною силою соціально-економічного, технологічного та культурного розвитку; б) формується ринок інформації та знання (як фактору виробництва) поряд з ринком природних ресурсів, праці та капіталу; в) швидкими темпами розвиваються ті галузі, які пов'язані зі створенням, передачею та використанням інформації; г) розвиток і активне запровадження інформаційних технологій у виробництві, освіті, суспільному житті.

Інструменти інформаційного суспільства, які знедавна широко використовуються у освітній діяльності, являють собою технології та програми, які використовуються в освітньому процесі з метою покращення якості навчання та забезпечення доступу до інформації. До таких інструментів належать електронні навчальні платформи, електронні підручники, веб-сайти, блоги, соціальні мережі, відеоуроки тощо. Використання цих інструментів дозволяє зробити навчання більш доступним та ефективним, а, крім того, допомагає подолати труднощі, пов'язані з різноманітними екстремальними ситуаціями, як-то пандемія тощо. Таким чином, формується інформаційно-освітнє середовище. І у ньому є безліч позитивних моментів, покликаних зробити процес навчання більш ефективним.

Але використання інструментів інформаційного суспільства несе також і загрози, оскільки є дуже велика спокуса скористатися результатами для «спрощення» проходження різноманітних видів контролю у навчальній діяльності. Так, на початку 2023 року OpenAI - дослідницька компанія штучного інтелекту, серед засновників якої був Ілон Маск, публічно презентувала ChatGPT.

Бот може генерувати тексти на задану тему та відповідати на запитання користувачів.

Чат-бот — це віртуальний менеджер, який з'ясовує потреби клієнта та допомагає їх задовольнити. Інформація надається у текстовому, інтерактивному або мультимедійному форматі. ChatGPT — це останній продукт у сфері штучного інтелекту. GPT - аббревіатура, що означає Generative Pre-Trained Transformer. Чат-бот ChatGPT від Open AI охопив мільйон користувачів за п'ять днів з моменту запуску, пише Forbes. Netflix для цього знадобилося приблизно 3,5 року, Facebook — 10 місяців, а iPhone — 74 дні [2]. Поява цього інструменту викликала неоднозначну реакцію. Справа в тому, що ця програма здатна писати тексти в заданому стилі, нескладний код та розв'язувати математичні задачі.

"Більше немає сенсу вміти писати курсові, більше не треба мучитись при написанні супроводжувального листа на роботу, більше не потрібне багатоденне планування поїздок, сценарії для художніх творів тепер доступні майже в необмеженому режимі, СЕО-копірайтери більше не зможуть вигравати конкуренцію" [3].

Це одразу насторожило викладацьку спільноту, оскільки ChatGPT показав, що може успішно впоратися за кілька секунд із такими завданнями, як: «Напишіть есе на вказану тему», «Проаналізуйте подію». Чат добре дає раду з тестовими завданнями та іншими активностями, що вимагають роботи з текстами, формулами, кодуваннями тощо. У зв'язку з чим постало важливе питання академічної доброчесності та етики використання штучного інтелекту в освітньому процесі [4].

Дискусії з приводу впливу зазначеного інструменту на академічну доброчесність у науково-освітньому середовищі точаться й зараз. Навіть створюються програми, здатні відслідковувати і виявляти «сліди» творчості ChatGPT у роботах студентів (і науковців). Але, жодні заборони не можуть втримати від порушення, якщо в основі поведінки не лежать базові цінності. Тому знову повертаємось до того, з чого почали: зміна правосвідомості, формування етичної, доброчесної поведінки. І тут не можна не погодитися з проректором УКУ Дмитром Шеренговським, що, працюючи з цими

інструментами, варто поставити бодай три ціннісних дороговкази – чесність, обережність та відповідальність.

Отже, насамперед, треба чесно визнавати, де закінчується «творчість III», і починається наш доробок. Нечесність у цьому випадку може мати зависоку ціну, зважаючи на те, що машина не має чесності, обирає ту інформацію, яка вже присутня, і не вміє відрізнити правду від брехні. А отже, пожертвувавши своїми цінностями, можна несвідомо потрапити у пастку маніпуляцій. Тому наступним принципом має бути обережність – лише в часи повномасштабної війни з росією, наше суспільство зрозуміло, яку вагу має перевірка даних, як легко потрапити на гачок пропагандистів, і як важко переконати наших партнерів, іноземні медіа та суспільства, що вони оперують неточною інформацією. Найголовніше – відповідальність! Сьогоднішня війна – є не лише втіленням ворогом своїх імперських амбіцій. Це й наслідки безвідповідального ставлення з боку українського суспільства і влади до власної безпеки, економічної та культурної незалежності, толерування дрібної та масштабної корупції тощо, які переконали ворога, що нас можливо побороти. ... університет є тим середовищем, де ми формуємо своє ставлення [4].

Ну і треба широко використовувати всі доступні інструменти в освітній і науковій діяльності, знаючи і передбачаючи всі ризики, які з цим пов'язані, інформувати студентів щодо них, навчити коректного цитування, а також формулювати завдання таким чином, щоб стимулювати критичне мислення, унікальність, творчість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст.102.
2. Карманська Ю. Сім способів підвищити продуктивність від ChatGPT, Perplexity та інших III у лекціях, блогах та подкастах. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/sim-sposobiv-pidvishchiti-produktivnist-vid-chatgpt-perplexity-ta-inshikh-shi-u-lektsiyakh-blogakh-ta-podkastakh-05032023-12150>.
3. Новий чатбот ChatGPT змусив говорити про себе світ. Чим він небезпечний. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-64221657?at_link_type=web_link&at_campaign=social_flow&at_link_id=19f15d76-b027-11ed-

967d-

f03afc756850&at_link_origin=bbc_news_ukrainian&at_ptr_name=facebook_page&at_bbc_team=editorial&at_format=link&at_medium=social&at_campaign_type=owned.

4. Другий пілот у літаку. Як ChatGPT може змінити освіту? Аналізує проректор УКУ Дмитро Шеренговський. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/drugiy-pilot-v-litaku-yak-chatgpt-mozhe-zminiti-osvitu-analizue-prorektor-uku-dmitro-sherengovskiy-03032023-12144>.

Харитонов Євген Олегович

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Останнім часом категорія «академічна доброчесність» набуває усе більшого значення, водночас фактично залишаючись симулякром, який ще має набутти власного змісту.

При цьому завдання ускладнюється тим, що вирішення цього питання, в кінцевому підсумку, покладається на самих учасників академічного процесу. Адже ст. 42 Закону України «Про освіту» від 16 січня 2020 року замість того, щоб дати визначення поняття «академічна доброчесність», пропонує лише дуже загальну його характеристику, зазначаючи, що це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/ або наукових (творчих) досягнень. Але ні конкретного переліку згаданої сукупності етичних принципів (хоча виникає питання, чи взагалі можливий вичерпний перелік у такій всеохопній сфері як «освітній процес» в усіх його проявах – «навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності»?), ні переліку «визначених законом правил», ні іншої конкретної інформації щодо сутності поняття «академічна доброчесність» не маємо.

Натомість Закон «Про освіту» містить опис того, в чому, як вважають законодавці, полягає дотримання академічної доброчесності.

З одного боку, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівниками повинні: посилатися на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права; надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контролювати дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивно оцінювати результати навчання.

З іншого – дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти полягає у: самостійному виконанні навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; дотриманні вимог про посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотриманні норм законодавства про авторське право і суміжні права; наданні достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Небажаним наслідком такого підходу, як попереджав Міжнародний центр академічної доброчесності, є те, що усе ж, сама академічна установа доволі рідко визначає та декларує власну конкретну та дієву політику академічної доброчесності. Натомість, дедалі частіше можна зустріти тлумачення академічної доброчесності зі зворотної сторони шляхом виокремлення способів поведінки, що суперечать дотриманню засад академічної доброчесності [1, с. 9-12].

Вирішити цю проблему у конструктивному ключі прагне Проєкт «Фундаментальні цінності», котрий є спробою «окреслити академічну доброчесність термінами, що є вичерпними у поясненні та дієвими на практиці». Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти засадничих цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності.

Учасники цього Проєкту переконані, що «названі п'ять цінностей, а крім того відвага діяти, сповідуючи їх, навіть зіткнувшись із труднощами, формують істинні підвалини академічного середовища та освітніх інституцій. «Без них

діяльність, яку ми здійснюємо у межах нашої компетенції як викладачі, студенти чи дослідники, втрачає свою вартість, а її ефективність викликає сумніви. Коли ж фундаментальних цінностей дотримуються, застосовують на практиці та вводять у дію, вони стають наріжним каменем створення наукових спільнот академічної доброчесності. Замість того, аби розмірковувати про ці цінності як виключно абстрактні принципи, ми наполягаємо на використанні фундаментальних цінностей як засобу інформування та покращення можливостей механізму етичного прийняття рішень та поведінки.

Фундаментальні цінності дають можливість академічним спільнотам втілювати власні ідеали у реальність. Академічні спільноти процвітають, коли їхні члени «живуть» фундаментальними цінностями. Для цього потрібно постійно нагадувати про такі цінності та вести розмови довкола них, адже у цей спосіб можна показати студентам, викладачам та адміністрації дієвість та ефективність таких діалогів під час поширення інформації про академічну доброчесність та покращення різноманітних аспектів життя на кампусі університету та поза ним. Доброчесність зміцнюється в академічних спільнотах тоді, коли моральні та соціальні норми цієї спільноти збігаються із фундаментальними цінностями, а також підтримуються інституційними принципами та практиками. Коли суспільні освітні установи «просякнуті» доброчесністю, вони допомагають у створенні міцнішої громадянської культури суспільства як цілого» [2, с. 16-17].

Отже далі виходимо з того, що згідно з позицією Міжнародного центру академічної доброчесності, академічна доброчесність може бути визначена як дотримання п'яти засадничих /фундаментальних (тобто, таких, що головним чином визначають моральну та етичну поведінку людини) цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності.

Разом із тим, саме по собі визначення переліку згаданих цінностей є недостатнім, оскільки не дає відповіді на питання, як встановлення їх переліку може вплинути на розуміння поняття «академічної доброчесності» та визначення шляхів її досягнення. Отже маємо визначити, що є «цінність».

У філософії «цінність» - це поняття, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного [3, с. 706]. За сенсом «цінність» споріднене з поняттям «значущість», оскільки відображає не лише властивості предмета, а й потреби діючого суб'єкта, тоді як критерієм ефективності й інтенсивності цінностей вважається «повнота задоволення», що супроводжує їх відчуття.

У політичній науці цінності визначають як предмет потреб, пов'язуючи поняття цінностей з реальністю людського існування, підкреслюючи, що цінності – це те, у чому людина має потребу, що необхідне для забезпечення її життєдіяльності. Відтак під цінностями розуміють основи духовного та матеріального життя людини, які визначають мету, сенс, значення, наміри, нормативність і формальні межі її самореалізації. Цінності виконують функцію стимулювання до втілення уявлень у реальність: спрямовуючи індивідуальні та колективні дії, вони забезпечують граничні (останні) підстави для дії та діяльності [4, с. 7-9].

Співставлення реального та бажаного не дає відповіді на питання - що таке «цінності». Якщо «істина» відповідає на питання, якою є реальність, то «цінності» відповідають на питання, що є бажаним або яким щось має бути. Звідси випливає неможливість вивести цінності з опису того, що існує («закон Г'юма»). Ця різниця між істиною і цінностями набула статусу як проблема «фактичного – ціннісного».

Отже маємо враховувати, що цінності містять у собі спонукальний складник. Вони відіграють важливу роль у перетворенні реальності, виконуючи роль підстави для дії, спрямовуючи індивідуальну і колективну дії та діяльність [3, с. 706-707]. Враховуючи таке розуміння цінностей, як базової загальної категорії, маємо також взяти до уваги такий важливий чинник поведінки (діяльності) людей як «інтерес», зауваживши, що його поняттям охоплюються такі різні концепти як «бажане набуття», «очікування», «прагнення», «устремління» тощо.

Як на мій погляд, найбільш перспективним тут є звернення до такої синонімічної конструкції «інтерес» категорії, як «правомірні очікування»

(*legitimate expectation*), котрі, як вважається, виникають у тому випадку, коли внаслідок заяв чи обіцянок від імені органу публічної влади, або внаслідок усталеної практики в особі сформувалося розумне сподівання, що стосовно до неї орган публічної влади буде діяти саме так, а не інакше. (*Legitimate expectation* найчастіше перекладають як «правомірні очікування», але також і як «законні очікування», «правомірні=законні очікування» тощо [5]. Але, враховуючи, що «legitimate» це не лише «правомірний», але також і «обґрунтований, справжній, розумний, офіційно, чинники тощо, здається, радше йдеться про «обґрунтовані» або «розумні» очікування.)

Розуміння інтересу, як «очікування», очевидно, веде свій початок від римського права, де терміном «інтерес» позначалася різниця між бажаним і реальним: «Інтерес – це те, чого мені бракує, і те, що я міг набути» (Д.46.8.13). У такому сенсі поняття «інтерес» виступає категорією об'єктивною. Але не менше підстав є розглядати «розумні очікування», як категорію суб'єктивну, оскільки інтерес має бути усвідомленим особою, котра має підстави сподіватися щось отримати у стосунках (правових, моральних тощо) від іншої особи (осіб), котра пропонує долучитися до її системи цінностей.

Відтак є достатні підстави вважати «розумні очікування» рушійною силою реалізації/дотримання цінностей, які у сукупності складають феномен «академічна доброчесність». При цьому важливою передумовою дієвості цього чинника є дотримання «принципу адекватності джерел (приватне чи публічне)»: 1) джерела визначення/походження фундаментальних цінностей академічної доброчесності і 2) джерела задоволення «розумних очікувань» стосовно особи, яка діє відповідно до системи фундаментальних цінностей академічної доброчесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / укладачі: підкомісія 303 «Академічна доброчесність». 2016 р. 24 с.
2. Фундаментальні цінності академічної доброчесності Переклад з англійської /Перекладено за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity», видання друге.

Міжнародний центр академічної доброчесності. Ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон. 1999. С. 16-17.

3. В. Лісовий. Цінність. Філософський енциклопедичний словник. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf

4. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. К., 2013. 336 с.

5. Правомірні очікування: зб. ст. /за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків, 2020. 250 с.

Галупова Лариса Ігорівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРИ ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ НАУКОВЦЯ

Академічна доброчесність є найбільш значимою категорією у науковому середовищі. Дедалі більше уваги приділяється питанням академічної доброчесності у наукових колах, проте багатосторонність даного явища та постійний розвиток інформаційних технологій вимагає подальших наукових досліджень.

Актуальним, на сьогоднішній день, стає питання дотримання академічної доброчесності науковими працівниками та вплив результатів їх дослідження на формування іміджу науковця.

Імідж – це категорія, яка досліджується з точки зору реклами, маркетингу, політології, соціології та психології. В широкому розумінні підходить до визначення іміджу Дахно І.І. в своїй науковій праці «Ділова кар'єра» та визначає імідж як сукупність вражень, які справляє людина на оточуючих [1, с.21].

Барна Н.В. визначає імідж як враження, вироблене людиною, компанією або інститутом для однієї або кількох груп громадськості. Крім того, автором влучно зазначено, що за допомогою іміджу можна здійснювати вплив на свідомість населення, емоції та діяльність особи або групи осіб. Імідж слугує основою для довіри його носія.

Доречним є розмежування науковцем поняття «імідж» та «репутація». Барна Н.В. характеризує імідж як експресивний, виразний бік образу, тоді як репутація означає «спільна думка про достоїнства чи недоліки когось чи чогось», придбану кимось чи чимось громадську оцінку, спільну думка про достоїнства чи недоліки когось чи чогось» [2, с.19].

Погоджуємось, із науковцем в необхідності розрізняти поняття «імідж» та «репутація». На нашу думку, оскільки імідж – це уявлення про особу на основі її творчої, інтелектуальної діяльності над собою, у тому числі із залученням спеціалістів, отже він є штучно створеним. Репутація природня та ґрунтується на вчинках особи.

Отже, на формування іміджу впливає зображення особи. А зображати особу можна за допомогою зовнішніх рис, голосу, фотографії, псевдоніму і т.д. Репутація формується на основі вчинків особи.

Доречним є визначення іміджу як правової категорії, адже імідж – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини, який особа має право захищати. Імідж може бути створений самостійно, або із залученням спеціалістів (іміджмейкерів та іміджконсультантів). Зазвичай, імідж вживається для характеристики уявлення про публічну особу, яка відома в завдяки своїй творчості, або політичній діяльності. В даному випадку, складовими іміджу є зовнішні риси особи, стиль одягу, зачіски, стиль поведінки та інші. В свою чергу, малодослідженим залишається питання іміджу науковця та критеріям, що впливають на даний вид іміджу.

Отже, імідж науковця – це уявлення про особу на основі результатів її досліджень, сфери наукових інтересів, стилю письма. Відмінністю між іміджем зірки, політика та науковця є те, що над іміджем науковця працює виключно сам науковець, без залучення спеціалістів.

При формуванні іміджу науковця першочергово звертається увага на дотримання ним академічної доброчесності. Відповідно до ч. 2, ст.42 Закону України «Про освіту» дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Проект Закону України «Про академічну доброчесність» (ст.5) визначає, що у випадку, коли педагогічному, науково-педагогічному, науковому працівникові стало відомо про порушення академічної доброчесності іншим педагогічним, науково-педагогічним, науковим працівником, здобувачем освіти або вступником, йому необхідно вжити заходів щодо припинення такого порушення та (або) письмово поінформувати про таке порушення компетентний орган або повноважну посадову особу відповідно до процедур, встановлених закладом освіти, науковою установою [3].

Крім дотримання академічної доброчесності на імідж науковця впливає: участь в урядових або національних ініціативах, кількість наукових публікацій, наявність публікацій у періодичних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України, до наукометричних баз, зокрема Scopus, Web of Science Core Collection, якість наукових досліджень, наявність наукових ступенів, наявність авторських свідоцтв або патентів, що засвідчують результати дослідження, участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях, впровадження результатів дослідження у навчальну діяльність, кількість цитувань, тощо.

Імідж науковця є складовою іміджу структурного підрозділу в якому він працює та закладу освіти, в якому здійснює наукову діяльність особа. Імідж науковця комплексно впливає на інноваційну спроможність закладу освіти, на доступ до міжнародних наукових програм та отримання грантів, на розвиток досліджень, а також на взаємодію науковців у міжнародній науковій спільноті.

Отже, як висновок можна зазначити, що на сьогоднішній день все більше уваги необхідно приділяти теоретичним та практичним питанням формування іміджу науковця. В умовах сьогодення, розвитку науки має бути приділено більше уваги, адже наука в цілому може вплинути на швидке післявоєнне відновлення та покращити економічну та соціальну сфери життя країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дахно І. І. Ділова кар'єра. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 528 с
2. Барна Н. В. Іміджелогія: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За наук. ред. В. М. Бебика.— К.: Університет «Україна», 2008.— 217 с.
3. Про академічну доброчесність: проект Закону України від 30.08.2022 №13(18) / URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Додаток-3.-Проект-ЗУ-Про-академічну-доброчесність_липень2022.pdf

Калітенко Оксана Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ КЕРІВНИЦТВОМ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СПІЛЬНОТ

Категорія доброчесності є однією з найпопулярніших в сучасній університетській спільноті. Вона є предметом багатьох наукових обговорень та дискусій. Важливим аспектом при цьому слід вважати необхідність застосування доброчесності не тільки для студентства, а й для всіх учасників освітнього процесу.

Враховуючи особливості означеної категорії пропонуємо класифікувати відносини з її застосування за суб'єктним складом:

1. Доброчесність між студентами щодо питань освітнього процесу.
2. Доброчесність між студентами та викладачами (науково-педагогічними працівниками).
3. Доброчесність між викладачами (науково-педагогічними працівниками) щодо освітнього процесу.

4. Добročесність між студентами, викладачами (науково-педагогічними працівниками) та керівництвом університетів та інших навчальних закладів. В університетському середовищі періодично мають місце випадки зневажливого ставлення керівництва університетів до інших учасників освітнього процесу, що свідчить про обмеженість категорії доброчесності в університетському середовищі.

Саме тому вважаємо за необхідне зупинити увагу на окремих аспектах застосування категорії доброчесності керівництвом університетів (університетських спільнот).

Першим таким аспектом є інтегритет та прозорість в своїй діяльності. Керівництво університету повинно демонструвати високий рівень інтегритету, максимальне дотримання етичних принципів та прозорості у своїй роботі. Це включає чесність у фінансових справах, прозорість в прийнятті рішень та доступність інформації для студентів, викладачів та громадськості. Керівництво має не відмежовуватися від університетської спільноти, а бути її органічною складовою частиною.

Також керівництво університетської спільноти повинно усіляко підтримувати академічну свободу в своєму освітньому середовищі. Доброчесне керівництво університету має гарантувати учасникам освітнього процесу академічну свободу, що включає свободу вираження думок, дослідження, незалежність викладання та відсутність політичного впливу на навчальний процес. Вони повинні захищати права викладачів та студентів на академічну свободу і не допускати будь-якого втручання у цей процес.

Наступним аспектом прояву академічної доброчесності керівництвом університетів має бути професійний розвиток викладацького складу. Керівництво університету повинно стимулювати професійний розвиток викладачів та співробітників та сприяти систематичному підвищенню професійного рівня учасників освітнього процесу. Це може включати надання можливостей для отримання додаткової освіти, участі у конференціях і семінарах, а також підтримку наукових досліджень. Доброчесне керівництво

прагне забезпечити належні умови для професійного зростання всіх працівників університету.

Важливо також звернути увагу на той факт, що застосування категорії доброчесності вимагає від керівного складу не лише безпосереднього керівництва навчальним процесом, а й гарантування якості університетської освіти. Керівництво університету повинно забезпечувати високу якість освіти, встановлюючи відповідні стандарти і процедури оцінювання. Вони мають забезпечити відповідність програм навчання сучасним суспільним вимогам та реаліям життя. При цьому випускники університетів внаслідок навчання повинні мати сучасні необхідні знання та навички для своєї професійної кар'єри.

Наступним аспектом доброчесності університетського керівництва має стати плідна взаємодія з громадськістю. Доброчесне керівництво університету зазвичай має відкриту та плідну взаємодію з громадськістю. Вони повинні сприяти створенню партнерських зв'язків з різними зацікавленими сторонами, включаючи роботодавців, громадські організації та інші установи. Керівництво має слухати та враховувати думки та потреби громадськості для поліпшення освітнього процесу.

Сучасний цифровий світ робить освітній процес максимально швидким і прозорим. Саме тому керівництво університетів повинно обов'язково враховувати світові трансформаційні процеси в своїй діяльності та максимально застосовувати їх задля формування здорового, не корупційного освітнього середовища.

Проаналізовані аспекти доброчесності керівництва університетських закладів безпосередньо сприяють розвитку ефективних та етичних університетських середовищ, де студенти можуть отримати якісну освіту та розвинути свій потенціал, а науково-педагогічні працівники систематично вдосконалювати свій професійний рівень та плідно працювати над новими науковими досягненнями.

Кирилюк Алла Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі, де доступ до інформації став ширшим завдяки технологічним проривам, виникають нові виклики у сфері етичного використання інтелектуальної власності та забезпечення надійності досліджень. Питання, пов'язані з плагіатом, етичною публікацією, дотриманням авторських прав та етичними нормами, стають все більш актуальними. Крім того, усвідомлення необхідності розвитку критичного мислення, наукових навичок та встановлення довіри в академічному середовищі набирає обертів. Запобігання плагіату та іншим формам недобросовісної академічної поведінки, уникнення подвійної публікації та конфлікту інтересів, а також дотримання етичних принципів стають важливими аспектами забезпечення високої якості наукових досліджень, викладання та навчання.

У зв'язку з цим розуміння основ академічної чесноти та здатність їх дотримуватися залишаються невід'ємними для всіх, хто займається науковою, навчальною чи дослідною діяльністю.

Академічна доброчесність є одним з фундаментальних принципів наукового дослідження та освіти. Згідно із ст. 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Іншими словами, під академічною доброчесністю ми розуміємо правила, яких людина (дослідник, викладач, здобувач освіти) повинна дотримуватися під час створення власних проєктів, якщо вона користується допоміжною інформацією. Вона покликана забезпечувати певність у результатах

навчальної або наукової (творчої) роботи. У більшості випадків, це стосується здобувачів освіти, тому що вони під час навчання в університетах готують письмові роботи – реферати, курсові та кваліфікаційні роботи, у яких завжди присутня теоретична частина. Початковий сенс у написанні подібних робіт цілком раціональний: мотивувати здобувача освіти ознайомитися із сучасною літературою із заданої теми, на практиці навчити навичкам роботи з друкованими виданнями, привчити переглядати періодику, виділяючи головне і відкидаючи непотрібне, взагалі навчити продуктивно працювати з джерелами інформації.

Разом з тим, Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання основних п'яти цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та мужності. Тому що віри в основні цінності недостатньо. Їх потрібно захищати навіть перед обличчям тиску та відмінних поглядів від інших. А для цього потрібні рішучість, самовідданість та мужність.

Отже, академічна доброчесність передбачає дотримання інтелектуальної чесності, точності, прозорості, відповідальності та взаємного поваги.

Інтелектуальна чесність є основою академічної доброчесності і означає, що дослідники та здобувачі освіти повинні представляти результати своїх досліджень, робіт або завдань відповідно до свого власного інтелектуального внеску, дотримуватися авторських прав, не порушувати права інших авторів, чітко вказувати джерела інформації з дотриманням правил використання та посилання. Це означає, що необхідно уникати плагіату, крадіжки ідей та несанкціонованого використання чужих матеріалів.

Одним з важливих аспектів академічної доброчесності є точність. Дослідники та здобувачі освіти повинні надавати об'єктивну і достовірну інформацію, використовуючи точні методи, збирання даних і аналіз результатів. Вони повинні уникати перекручення фактів або навмисного приховування неприємних результатів, щоб забезпечити інтегритет своїх наукових робіт.

Прозорість вимагає, щоб дослідники та здобувачі освіти надавали достатньо інформації про свої методи дослідження, процеси та результати, щоб інші могли перевірити і реплікувати їх роботи. Вона передбачає відкритість і доступність наукової інформації, щоб сприяти розвитку знань і співпраці між дослідниками.

Відповідальність є ще одним важливим аспектом академічної доброчесності. Дослідники та здобувачі освіти повинні бути відповідальними за свої дії, рішення та їх наслідки, а також визнавати етичні обмеження, які регулюють їх дослідження. Вони повинні дотримуватись принципів етичної поведінки у взаєминах з колегами, здобувачами освіти та іншими учасниками академічного середовища, добросовісно виконувати свої обов'язки та уникати будь-якої форми наукового марнотратства або недбалості. Вони мають додержуватись правил конфіденційності, захищати інтелектуальну власність та поважати права інших [2].

Незалежність передбачає, що академічна діяльність має бути незалежною від зовнішнього впливу, політичного тиску або інших форм некоректного впливу. Учасники академічного процесу повинні мати свободу висловлювати свої думки, проводити дослідження та викладати матеріали без боязні зазнати репресій або переслідувань. Незалежність сприяє розвитку інноваційної думки, критичного мислення та наукових досліджень.

Пізнання та освіта. Сутність даних категорій полягає в тому, що академічна діяльність має сприяти розвитку пізнання, поширенню знань та розумінню світу. Учасники академічного процесу мають працювати над підвищенням своїх професійних навичок та компетенцій, дотримуватись принципу постійного самовдосконалення. Вони мають бути відкриті до нових ідей, взаємодії з колегами та сприяти науковому дослідженню та розвитку.

Взаємна повага між дослідниками, викладачами та здобувачами освіти є також необхідною складовою академічної доброчесності. Вона передбачає повагу до інтелектуальних прав інших, відкритий діалог, взаємодопомогу і

співпрацю. Дослідники та здобувачі освіти повинні поважати думки, ідеї та працю інших, визнавати їх внесок і коректно цитувати їх дослідження.

Можна зазначити, що ці ознаки прийняті не лише для вищих навчальних закладів, а й для спільноти учасників навчально-виховного процесу загальноосвітніх закладів загальної освіти та керівників освітніх закладів.

Загалом, принципи академічної доброчесності визначають етичні стандарти та вимоги, які мають дотримуватись учасниками академічного середовища. Ці принципи сприяють підтримці високих стандартів досліджень, навчання та професійної етики. Вони гарантують інтегритет академічного процесу, довіру до наукових результатів та важливість спільного зусилля для розвитку науки та освіти.

Дотримання принципів академічної доброчесності має безпосередній вплив на якість наукових досліджень, прозорість і достовірність інформації, що публікується, а також на виховання етичних цінностей у здобувачів освіти та молодих дослідників. Ці принципи є фундаментальними для будь-якого академічного закладу і сприяють створенню наукового середовища, в якому інтелектуальна чесність, свобода думки та принципи справедливості є невід'ємними складовими.

Забезпечення академічної доброчесності потребує спільних зусиль від усіх учасників академічного процесу. Це означає, що студенти мають відмовитися від плагіату та неприпустимого копіювання, але замість цього розвивати власні дослідницькі навички та критичне мислення. Тому, що порушення академічної доброчесності може мати серйозні наслідки. Це може призвести до втрати довіри до дослідників або здобувачів освіти, позбавлення можливості публікацій, викладання або отримання стипендій, а також негативно вплинути на репутацію університету або наукової установи. Важливо, щоб всі учасники академічного середовища розуміли значення академічної доброчесності і дотримувалися її принципів. Наукові установи та університети зазвичай мають Кодекси етики або Положення про забезпечення академічної доброчесності, які визначають очікувані стандарти поведінки, правила професійного спілкування та поведінки

між учасниками освітнього процесу, встановлюють процедури розслідування і санкцій за порушення правил академічної доброчесності.

Для забезпечення академічної доброчесності, існують також різні інструменти та практики. Наприклад, системи перевірки на плагіат дозволяють виявляти некоректне використання чужих матеріалів. Також проводяться заходи, навчальні програми та семінари, спрямовані на ознайомлення із поняттям і вимогами до виконання письмових робіт підвищення усвідомлення про етичні аспекти наукового дослідження та академічної письмової роботи, дослідження механізму виявлення порушень академічної доброчесності, вивчення порядку притягнення учасників освітнього процесу до академічної відповідальності.

Крім того, наукові журнали та конференції встановлюють свої стандарти рецензування та перевірки досліджень, що сприяє підтримці академічної доброчесності. Важливим є також роль спільноти дослідників у виявленні та осудженні порушень академічної доброчесності.

Також, слід підтримати думку І. Осадченко та Р. Маслюка щодо важливості не лише виявлення академічної недоброчесності, а й нормативно-правового забезпечення, дієвості механізмів покарання за вияв цього явища (позбавлення наукових ступенів/звань чи нагород, відрахування з навчання, звільнення з роботи тощо). Однак, із метою убезпечення від несправедливого покарання, учені цілком слушно зазначають про доцільність передбачення кількаступеневої перевірки вірогідності порушення академічної доброчесності [3, с. 23].

Загалом, академічна доброчесність є важливим елементом наукової спільноти, який сприяє розвитку знань, впевненості в їх якості та сприятливому середовищу для росту науки. Дотримання принципів академічної доброчесності забезпечує інтегритет наукових досліджень, забезпечує розвиток співпраці та сприяє довірі в академічній громадськості. В зв'язку з цим необхідно вжити заходів, аби виправити ситуацію в освітньому процесі, щоб учасники освітнього процесу були більш впевнені в собі та навіть не задумувались про те, щоб копіювати чийсь роботи чи фальсифікувати певні факти для полегшення власного

життя. Кожен повинен показувати власну позицію, вміти аргументовано відстоювати точку зору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n613> (дата звернення: 24.05.2023).
2. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichnadobrochesnistmifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennyayakosti-vishchoji-osviti>. (дата звернення: 24.05.2023).
3. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. Гірська школа українських Карпат. 2020. №22. С. 19-25.

Симонян Юлія Юріївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПРАКТИЦІ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИКЛАДАЧА

Закон України «Про освіту» визначає, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Етика вищої школи, цінності, що лежать в основі її наукової та освітньої діяльності, принципи та правила взаємовідносин в кожному навчальному закладі, у викладацьких колективах, у взаємостосунках зі студентами є основою здатності академічної корпорації до дієвої саморегуляції та спроможності задовольнити запит суспільства.

Зараз у закладах вищої освіти питанням формування фундаментальних цінностей академічної доброчесності стала приділятися велика увага. А.О. Дорожко вважає, що формування академічної доброчесності необхідно починати якомога раніше. У закладі вищої освіти має проводитися систематична,

пояснювальна, профілактична робота протягом всього періоду наукової діяльності студентів.[2, с.204]

На наш погляд, це дуже правильно починати читати дисципліну «Академічна доброчесність» з перших курсів навчання здобувачів вищої освіти, тому що академічна доброчесність є складною міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в освітньому середовищі, та механізми й інструменти, за допомогою яких такі реалізуються на практиці.

Але є багато чинників, які погіршують ситуацію в сфері дотримання академічної доброчесності. Так, у Листі МОН «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» від 23.10.2018 року зазначається, що кризу академічної доброчесності в Україні спричинили багато факторів, серед яких варто зазначити таке: загальна криза суспільства, що характеризується толерантністю до правового нігілізму, корупції, численних порушень законодавства і етичних норм; проблеми законодавства; внутрішня демотивація викладачів і науковців до дотримання принципів академічної доброчесності в умовах низьких зарплат, відсутності необхідної для якісних досліджень матеріальної бази, якісного зовнішнього оцінювання та зовнішнього запиту на результати досліджень [3].

Сьогодні можемо ще додати про ситуацію в країні, пов'язану з воєнними діями.

Як вважає В. Сазик, сучасна університетська практика засвідчує, що вищі навчальні заклади часто-густо не дотримуються такого імперативу, як академічна доброчесність, у своїй діяльності, допускаючи академічну нечесність або ігноруючи академічні проступки з боку студентів, викладачів чи представників адміністрації. Академічна нечесність великою мірою нівелює саму цінність освіти, сприяє фальсифікації вищої школи й тим самим зменшенню її внеску у суспільно-економічний розвиток. [4]

Для того, щоб з'ясувати причини недотримання академічної доброчесності у сучасній вищій школі, необхідно визначитися з принципами академічної доброчесності та їх забезпеченням.

По-перше звернемо увагу, що академічна доброчесність – це сукупність етичних цінностей (принципів). Багато сучасних джерел вказують, що академічна доброчесність базується на відданості академічної спільноти наступним шості фундаментальним цінностям: 1) чесність, порядність, правдивість; 2) довіра; 3) справедливість та законність; 4) повага, самовдосконаленість та сумлінність; 5) відповідальність; 6) мужність.

З таких цінностей академічної доброчесності витікають основні принципи академічної доброчесності: принцип чесності та порядності; принцип об'єктивності; принцип професіоналізму; принцип взаємної поваги всіх учасників процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері якості освіти; принцип нульової толерантності; принцип відповідальності; принцип прозорості і публічності для забезпечення академічної доброчесності; принцип законності; принцип справедливості; принцип академічної свободи; принцип здорового глузду. Перелік не є вичерпним.

Необхідно сказати, що з багатьма вказаними принципами все зрозуміло й частіше вони реалізуються на практиці. Так, наприклад, принципів чесності, порядності, законності, прозорості і публічності, професіоналізму, академічної свободи, намагається дотримуватися, на нашу думку, багата кількість викладачів вищої освіти. А ось з реалізацією таких принципів як справедливість, об'єктивність, відповідальність, толерантність, здоровий глузд, на практиці виникають певні труднощі.

Розглянемо декілька ситуацій з досвіду роботи у вищому навчальному закладі.

Ситуація перша. Коли почалися практичні заняття на першому курсі другого семестру з дисципліни «Академічна доброчесність та професійна етика» здобувачі вищої освіти, як правило, були підготовлені за певними темами, але їх

відповідь тривала не більш двох хвилин. Це можна пояснити такими факторами, що це перший курс, що вони ще не орієнтуються в освітньому процесі, що їм потрібен час вникнути у нього. Але це був вже другий семестр першого курсу. Викладач почав пояснювати як потрібно відповідати, з чого повинна складатися доповідь на практичному занятті, де можна знайти інформацію з тем цієї дисципліни. Однак ситуація не змінювалася й викладачу прийшлося розподіляти на кожне практичне заняття теми для доповідей, розігрувати певні ситуації в освітньому процесі для більш детального засвоєння матеріалу.

Таким чином, з боку викладача буди дотримані певні принципи академічної доброчесності, а з боку студентів – ні. Виникає два запитання: по-перше, чи на всіх практичних заняттях з інших дисциплін їх відповіді були теж коротенькими й викладачі просто «заплющували очі»? По-друге, як в даному випадку бути толерантним та об'єктивним?

Викладачі у закладах вищої освіти знайомі з певними критеріями оцінювання здобувачів вищої освіти і користуючись ними в даній ситуації викладач повинен був ставити тільки задовільні оцінки за відповіді. Але як раз тут може втрутитися людський факто: шкода, це тільки перший курс, гарна дівчинка, гарний хлопчик. Тому принцип об'єктивності досить важко забезпечувати на практиці.

Друга ситуація. Викладач оповістив студентів, що залік буде проходити автоматично для тих, хто має оцінки та немає пропусків практичних занять, але вся група повинна бути присутньою на парі. Коли викладач прийшов на залік, він побачив порожню аудиторію. Здобувачі вищої освіти вирішили, що викладач і так поставить залік, адже вони були присутні на занятті та мають оцінки. Це неповага до викладача, несправедливі відносини, які ведуть до порушення принципів академічної доброчесності та відповідальності студентів.

Третя ситуація. В закладі вищої освіти проходила атестація. Викладач деяким здобувачам вищої освіти поставив оцінку «добре», обґрунтовуючи це їх поточними оцінками. Але ці студенти не були згодні з викладачем (принципи чесності, поваги, толерантності, об'єктивності, відповідальності для них не

існували) й звернулися до адміністрації факультету з проханням виправити оцінку «добре» на оцінку «відмінно», щоб на іспиті отримати «автомат». Замість того, щоб пояснити здобувачам вищої освіти, що викладач самостійно, об'єктивно, за поточними оцінками вирішує питання оцінок, адміністрація факультету, порушуючи всі принципи академічної доброчесності, змусила викладача переписати відомість з атестації.

Таких прикладів можна навести дуже багато у кожному вищому навчальному закладі нашої країни. Тому необхідно всій освітній спільноті, у кожній вищій школі, для забезпечення академічної доброчесності окрім того, щоб тільки читати дисципліну «Академічна доброчесність», також розробити шляхи впровадження та дотримання принципів академічної доброчесності для забезпечення і посилення якості вищої освіти.

Наприклад, у Національному університеті «Одеська юридична академія» застосовується «Положення про дотримання академічної доброчесності в НУ «ОЮА». На наш погляд, доцільним було б ще розробити Кодекс честі здобувачів вищої освіти, Етичний кодекс викладачів, наукових працівників та представників адміністрації НУ «ОЮА» для забезпечення власної політики у сфері реалізації принципів академічної доброчесності.

Таким чином, для якісної зміни системи вищої освіти необхідно розробити нові підходи до навчання та викладання, утвердити норми чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, які базуються на принципах академічної доброчесності, створити нові механізми побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>
2. Дорожко Анастасія Олександрівна Стан і проблеми академічної доброчесності та причини її порушення. А.О. Дорожко. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 194. 2021. С.204-208.

3. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист МОН від 23.10.2018 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#top>

4. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. В. Сацик. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

Фасій Богдан Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права, декан факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІВ

16 травня 2023 року юридичну спільноту України сколихнула новина, яка матиме масштабні негативні наслідки. Антикорупційні органи затримали голову Верховного суду Всеволода Князева у справі про масштабну корупційну схему. Він є найвищою посадовою особою в судовій гілці влади, яку підозрюють у корупції [1].

Ця вражаюча подія завдала удару по суддівській владі, оскільки знизила рівень довіри до неї з боку громадян, чиї права і свободи вона покликана захищати. І йдеться в даному випадку, зокрема, про порушення суддівської доброчесності. До речі, у грудні 2022 року Велика Палата Верховного Суду витлумачила це поняття. Так, доброчесністю є позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості. Відповідне визначення Велика Палата Верховного Суду виклала у своїй постанові від 10 листопада 2022 року по справі №9901/355/21 [2]. Справа в тому, що добір кандидатів на посади суддів неможливо провести без загальних засад чи принципів добору кандидатів на посаду суддів, а принципи формування суддівського корпусу є похідними від принципів функціонування судової влади

і відображають основні засади процесу добору суддів як складової організації діяльності судової влади загалом.

Добір кандидатів на посаду судді повинен відповідати принципам справедливості, верховенства права, дотримання чого має унеможливити прояви свавілля і забезпечувати реалізацію основних прав та свобод; законності, незалежності, відкритості та публічності, доступності та безпосередності у процедурі добору, у зв'язку із чим, зокрема, ВККС і ВРП у межах своєї компетентності мають безпосередньо виявити належні теоретичні знання та рівень професійної підготовки кандидата на посаду судді, ступінь його готовності та здатності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду, а також особисті, моральні якості кандидата.

Поняття доброчесності суддів міститься в Конституції та Законі «Про судоустрій і статус суддів», в законах, що регламентують діяльність Вищої ради правосуддя – головного органу суддівського врядування – та Конституційного Суду. Крім того, етичній поведінці суддів, включно з доброчесністю, присвячено Кодекс суддівської етики – ключовий професійний документ українських суддів, а також Бангалорські принципи поведінки суддів, що виступає універсальним орієнтиром для діяльності судової влади і окремих суддів. Навколо питань доброчесності побудована діяльність Етичної ради, яка оцінює кандидатів на посаду членів ВРП [3].

Зокрема, Бангалорські принципи поведінки судді мають на меті встановлення стандартів етичної поведінки суддів; враховують, що довіра суспільства до судової системи і впевненість у моральному авторитеті, чесності та непідкупності судових органів має першорядне значення в демократичному суспільстві. Чесність та непідкупність є необхідними умовами для належного виконання суддею своїх обов'язків. Суддя повинен демонструвати поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача. Спосіб дій та поведінка судді мають підтримувати впевненість суспільства в чесності та непідкупності судових органів. Недостатньо просто чинити правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства [4].

На думку Голови Верховного Суду Республіки Хорватії, Голови Консультативної ради європейських суддів Джуро Сесса суддя має бути доброчесним для того, щоб бути дійсно професіоналом. Цілісність і доброчесність тісно пов'язані між собою. Важливий аспект в цьому – як виконавча і законодавча гілки влади сприймають судову систему, як вони створюють сприятливе середовище для судової системи, в якому вона може працювати для громадян і підтримувати всі елементи незалежності. В багатьох європейських країнах існує Кодекс етики, але це не має бути кодексом, це не звід якихось зобов'язань, це щось, чого мають досягати судді у своїй щоденній роботі і до чого вони мають прагнути. Щодо зовнішньої незалежності, то є її певні елементи, які мають бути забезпечені в юридичному документі, наприклад, в Конституції. Другий елемент – це безпека посади, третій елемент – процедура призначення суддів. Мабуть найкращий спосіб, як можна забезпечити судову систему – це відповідні правові ресурси, а також захист суддів і на особистому рівні, і на рівні поваги до рішень, які виносять суди» [5].

Чому це важливо? Звертаючись до суду, громадяни очікують, що судовий корпус заповнено професійними та доброчесними кадрами, які здатні справляти правосуддя, залишаючись стійкими до зовнішніх впливів та сповнені рішучості задля відновлення порушених прав, захисту їх інтересів. Вони очікують на авторитетну оцінку їхній дій, тому загалом зацікавлені в тому, щоб той, хто надає відповідну оцінку, був носієм необхідних етичних стандартів. І тому вимоги до моральних якостей судді є високими. Суди повинні формуватися з числа правників, які є не лише найкращими фахівцями, а й є носіями найбільших чеснот, які за рахунок високого рівня внутрішнього сумління ніколи не використають надану їм владу на шкоду суспільству.

Доброчесність має дуже велике значення й для самої суддівської спільноти, оскільки суспільство надає суддям великий кредит довіри, забезпечуючи повагу до статусу судді, авторитет всієї судової влади, приймаючи всі його рішення, як такі, що не підлягають сумніву з точки зору доброчесності. Слід зазначити, що формування довіри і поваги до суду і його рішень є тривалим

і складним процесом, що вимагає зусиль не лише конкретних суддів, але й вищих органів судової влади та суддівської спільноти загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хабар у \$2,7 млн і детектив під прикриттям: що відомо про справу проти голови Верховного суду. Затримання голови Верховного суду Князева на хабарі у \$2,7 млн – що відомо про корупційну схему (fakty.com.ua).
2. У Великій Палаті Верховного Суду пояснили, що таке доброчесність. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/258054-v-bolshoy-palate-verkhovnogo-suda-obyasnili-chto-takoe-dobroporyadochnost>.
3. Доброчесність суддів: важливо як ніколи – LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі.
4. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text.
5. Незалежність, компетентність та доброчесність судової влади – думки міжнародних партнерів ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/619156/>.

Грезіна Олена Миколаївна

*асистент кафедри загальної теорії права та держави Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Єленич Світлана Ігравівна

*головний бібліограф наукової бібліотеки Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У сучасному світі, освіта має особливе значення, оскільки вона є основою розвитку суспільства, забезпечує людині можливість навчатися, самовдосконалюватися та досягати успіху у науковій, творчій та професійній діяльності. При цьому, важливим аспектом підвищення якості освіти є забезпечення академічної доброчесності, яка передбачає відповідність освітнього процесу нормам наукової етики та правилам дослідницької роботи. Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права, академічну доброчесність, наукову і науково-технічну діяльність, державних

стандартів та інших нормативно-правових документів є обов'язковим для всіх учасників освітнього процесу.

Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як О. І. Харитонова, Г. О. Ульянова, Н. П. Бааджи, М. І. Женченко, Н. Д. Грудініної.

Існують різноманітні інструменти що допомагають забезпечити академічну доброчесність у наукових дослідженнях та інших видів діяльності таких, як: реалізація принципів академічної доброчесності; дотримання принципів правової культури; можливість застосування штучного інтелекту в навчальному процесі, а саме використання освітніх платформ з автоматичною перевіркою завдань та антиплагіатної програми для перевірки текстів; формування базових (загальних) компетентностей у галузі бібліографії та інші.

Штучний інтелект відіграє значну роль у забезпеченні якості освіти через свої потужні аналітичні та прогностичні можливості. Використання штучного інтелекту допомагає збирати та аналізувати великі обсяги даних про навчальний процес, результати випробувань та оцінки студентів, що дозволяє виявити тенденції та вдосконалювати навчальні програми.

Одним з основних застосувань штучного інтелекту є індивідуалізоване навчання. Системи зі штучним інтелектом можуть адаптуватися до потреб кожного учня, надаючи персоналізовані матеріали та завдання. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу, підвищує мотивацію та стимулює самостійність учнів. Крім того, штучний інтелект може стати інструментом для виявлення порушень академічної доброчесності. Завдяки алгоритмам машинного навчання, системи зі штучним інтелектом можуть порівнювати тексти з великими базами даних та виявляти схожість з іншими джерелами, що сприяє забезпеченню академічної доброчесності та інтелектуальної чесноти.

Загалом, використання штучного інтелекту у системі освіти допомагає покращити якість навчання, забезпечити індивідуалізацію та ефективність процесу, сприяти об'єктивному оцінюванню та виявленню академічних порушень.

У свою чергу, використання антиплагіатних програм є важливим інструментом для забезпечення якості освіти та збереження академічної доброчесності. Ці програми дозволяють виявляти випадки плагіату, коли студенти або вчені без належних посилань використовують чужі ідеї, тексти або результати досліджень. Використання антиплагіатних програм сприяє створенню чесної освітньої середовища, де студенти навчаються самостійно досліджувати, а вчені мають можливість просувати науку шляхом оригінальних досліджень. Такі програми допомагають підвищити якість освіти, заохочують творчість та відповідальність у навчанні та науковій роботі, а також сприяють формуванню етичних стандартів серед академічної спільноти.

Наступним інструментом забезпечення якості освіти на засадах академічної доброчесності є формування базових (загальних) компетентностей в учасників освітнього процесу щодо знання вимог і правил оформлення джерел та посилань (ст. 42 Закону України «Про освіту») [1], а також вміння оцінити результати пошуку з точки зору верифікації джерел. Слід звернути увагу, що список використаних джерел (бібліографічний список) є окремим структурним елементом наукового чи/або творчого дослідження, який забезпечує достовірність даних та інформації. Під час складання опису використаної літератури необхідно враховувати види діяльності (наукова, навчальна, творча, редакційна, бібліографічна тощо) та різновиди наукових праць суб'єктів права інтелектуальної власності такі, як монографії, статті, тези доповіді, кваліфікаційна робота, дисертаційне дослідження, реферат та інші публікації.

Учасники освітнього процесу зазвичай здійснюють оформлення джерел та посилань керуючись чинними державними стандартами у галузі бібліотечної справи «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (ДСТУ 8302:2015), «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006), «Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках» (ДСТУ 7152:2010), скорочення слів та словосполучень українською мовою вживається згідно ДСТУ 3582:2013, а також Міжнародний стиль оформлення джерел, посилань та цитувань. В деяких

випадках при публікації наукових праць слід враховувати вимоги міжнародного стандарту ISO 690:2010 «Інформація та документація. Керівництво з бібліографічних посилань та цитування інформаційних ресурсів» («Information and documentation – Guidelines for bibliographic references and citations to information resources»). Отже, учасники освітнього процесу на етапі виконання наукової (творчої) діяльності з'ясовують вимоги та правила оформлення дослідження.

Список використаних джерел, на думку Н. Д. Грудініної: «певною мірою є виявом наукової етики і культурою наукової практики», а також опис джерел списку надає «бібліографічні відомості, які нерозривно пов'язані з конкретними фрагментами тексту документа та дають можливість визначити джерелознавчу базу дослідження, показати зв'язок нової публікації з попередніми, скласти уявлення про наукові позиції автора, перевірити достовірність наведених даних, розкрити пріоритет і наукову цінність здобутих результатів, захистити авторські права, боротися з плагіатом» [2, с. 249].

Верифікація джерел це перевірка автора публікації стосовно достовірності даних бібліографічного опису використаної літератури та іншу інформацію. Для перевірки достовірності використовують національні та міжнародні бібліографічні та електронні бази даних, офіційні сайти державних органів влади, бібліотек (електронні каталоги та картотеки), видавництв, закладів освіти та інших організацій/установ України та зарубіжних країн тощо.

Отже, отримання базових знань алгоритму пошуку інформації, опрацювання наукових досліджень для набуття досвіду коректного використання джерел/цитувань/посилань, засвоєння бібліографічних знань в оформленні списку використаних джерел сприяють формуванню правового світогляду в учасників освітнього процесу.

Як висновок, слід зауважити що бібліографічний список виступає як важливий інструмент забезпечення якості освіти та дотримання академічної доброчесності. Цей список включає перелік джерел, використаних під час

підготовки наукової роботи, дослідження або навчального матеріалу. Використання бібліографічних джерел дозволяє:

- забезпечити наукову обґрунтованість, достовірність та актуальність навчального матеріалу, а також уникнути плагіату та порушень авторських прав;
- перевірити достовірність використаних джерел та відстежити наукові посилання, що сприяє підтвердженню академічної доброчесності та інтелектуальної чесноти;
- викладачам, студентам та дослідникам будувати засновані на фактах аргументи, враховувати різноманітні погляди та доводити свою позицію на основі наукових даних.

Зокрема, використання бібліографічного списку є важливим у процесі оцінювання робіт та досліджень. Викладачі та оцінювачі можуть перевірити, які джерела були використані, оцінити їх якість та релевантність, що сприяє об'єктивному оцінюванню та забезпеченню якості освіти. Враховуючи важливість бібліографічного списку, важливо вести його відповідно до встановлених стандартів та правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 15.05.2023).
2. Грудініна Н. Д. Бібліографічний апарат наукової публікації. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2. С. 249-256.

Гром Максим Олександрович

*аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС НАПИСАННЯ НАУКОВИХ РОБІТ

Програми, які працюють на базі штучного інтелекту, стали невід'ємною частиною нашого життя: ми спілкуємось зі штучним інтелектом при комунікації з банком, магазином, підрядником тощо.

Бурхливий розвиток штучного інтелекту можна прослідкувати приблизно з 2016-го року, проте найширша дискусія бере свій початок у 2021 році - з моменту презентації чат-боту «ChatGPT».

Взагалі чат-бот – це комп'ютерна програма з функцією віртуального поштового кореспондента, яка може відповідати на повідомлення користувачів в режимі реального часу [1]. Такі програми також використовують технологію обробки та аналізу людської мови для спілкування за допомогою тексту або усного мовлення з людьми або іншими чат-ботами [2, с. 277].

Таким чином, чат-бот є комп'ютерною програмою, яка аналізує доступні їй джерела та надає відповідь користувачу на зручній для нього мові.

Але у 2021 році ChatGPT просунув можливості чат-ботів на абсолютно новий рівень, оскільки він може відповісти майже на будь-який запит користувача. При цьому він є доступним для невизначеного кола осіб.

Цей винахід людства є захоплюючим: як в позитивному, так і негативному сенсі. З одного боку, ChatGPT надає доступ до необмеженого кола функцій, в тому числі для науковців, серед яких можна виділити:

- масштабний пошук джерел на будь-яку тему та на різних мовах;
- швидкий та якісний переклад (при застосуванні іноземних джерел);
- аналіз великого об'єму інформації та надання висновків;
- доступ до статистичних даних.

Але ChatGPT також пропонує функції з написання текстів, в тому числі наукових робіт. Такі функції викликали численну кількість спорів у товаристві науковців та дискусії з приводу застосування ChatGPT і його аналогів при написанні наукових робіт.

Головною темою таких спорів та дискусій було питання - чи є застосування ChatGPT – плагіатом?

Відповідно до законодавства, плагіат - це опублікування твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді, включаючи опублікування перекладу іншомовного твору або його частини, під іменем особи, яка не є автором цього твору [3].

В іноземній літературі плагіат передбачає представлення чужої роботи або ідей як своїх власних без належного зазначення авторства. Плагіат включає в себе не тільки текст, але й копіювання зображень. [4, с. 1-2].

Якщо тлумачити визначення вище лише з формальної точки зору, то застосування ChatGPT не буде вважатись плагіатом, оскільки плагіат складається з двох основних частин:

- копіювання чужого тексту;
- публікація тексту під власним іменем без надання посилання на оригінального автора.

ChatGPT видозмінює текст за запитом користувача, тому це не є прямим копіюванням тексту, а також надає джерела, звідки ChatGPT бере інформацію. Таким чином, формально, текст, написаний ChatGPT, не є плагіатом.

Але застосування лише формальних ознак при тлумаченні того чи іншого явища зазвичай не приводить до позитивних результатів. З цих причин, багато університетів та шкіл світу розглядають застосування ChatGPT як плагіат:

- інститут політичних досліджень (Sciences Po) – визнав застосування ChatGPT плагіатом та прописав наступне правило: «без прозорого посилання студентам забороняється використовувати програмне забезпечення для створення будь-яких письмових робіт або презентацій, за винятком конкретних цілей дисципліни, під наглядом керівника дисципліни» [5, с. 3];

- численні школи та університети США заборонили застосування ChatGPT, обґрунтовуючи це тим, що хоча цей інструмент надає швидкі та прості відповіді на будь-які запитання, він не розвиває навички критичного мислення та розв'язання проблем, які є важливими для академічного та життєвого успіху [6, с. 1].

При тлумаченні визначення плагіату – університети та школи апелюють до духу визначення. Тобто звертаються до того, проти чого направлене визначення плагіату - до боротьби з неправомірним та бездумним використанням чужої праці без прикладання власних зусиль до аналізу. Тому написаний ChatGPT текст буде вважатись плагіатом.

Проте основною проблемою є ідентифікація тексту, написаного ChatGPT. Наразі програми, які направлені на боротьбу з плагіатом, в недостатній мірі виокремлюють текст, який написаний ChatGPT.

Так, анти-плагіат програми «Turnitin» та «iThenticate» визначали 70 відсотків оригінальності робіт, написаних ChatGPT. З 50 есе, написаних ChatGPT, лише в 10 було виявлено однозначні ознаки плагіату [7, с. 8-9].

Наразі найбільш ефективним способом виявлення тексту, написаного ChatGPT - є надання запиту самому ChatGPT що того, чи є конкретний текст або його уривок - написаний ChatGPT. Він виявляє написані ним тексти (навіть істотно змінені) з показником у 92 відсотки [7, с. 10].

Підсумовуючи усе вищевикладене, ChatGPT та його аналоги безумовно є дуже корисними та важливими винаходами людства XXI століття. Ці чат-боти відкривають нові горизонти та можливості для аналізу великих об'ємів інформації, доступ до майже всіх наукових джерел світової спільноти.

Але ChatGPT пропонує також доволі спірні функції, зокрема написання текстів, що безумовно буде вважатись плагіатом та порушенням академічної доброчесності. Основна мета наукової діяльності - це пошук вирішення проблем та дискусія. Наразі штучний інтелект користується лише вихідними даними, без можливості створити щось абсолютно нове, чого вже не було винайдено до сьогодні. Використання ChatGPT для написання текстів фактично знецінює цю мету, оскільки такий текст не пропонує жодної наукової новизни у своїх роботах.

Тому ChatGPT має застосовуватись користувачем виключно як додатковий інструмент для пошуку інформації, а не як спосіб для аналізу такої інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Lexico Dictionaries, 2023. URL: <https://www.dictionary.com/browse/chatbot>.
2. Khanna A., Pandey B., Vashishta K., Kalia K., Bhale P., Das T. A study of today's A.I. through chatbots and rediscovery of machine intelligence International Journal of U- and e-Service, Science and Technology, 8 (2015), pp. 277-284. URL: http://article.nadiapub.com/IJUNESST/vol8_no7/28.pdf

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX від 1 грудня 2022 року в редакції від 15 квітня 2023 року.
4. Bertram Gallant, T., Picciotto, M., Bozinovic, G., & Tour, E. Plagiarism or not? investigation of Turnitin®-detected similarity hits in biology laboratory reports. *Biochemistry and Molecular Biology Education*, 47(4), 370-379. (2019). URL: <https://iubmb.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/bmb.21236>
5. Geert De Clercq, Josie Kao Top French university bans use of ChatGPT to prevent plagiarism. Reuters, January 27, 2023. URL: <https://www.reuters.com/technology/top-french-university-bans-use-chatgpt-prevent-plagiarism-2023-01-27/>
6. Evan Castillo, Darlene Earnest These Schools and Colleges Have Banned Chat GPT and Similar AI Tools. BestColleges, March 27, 2023. URL: <https://www.bestcolleges.com/news/schools-colleges-banned-chat-gpt-similar-ai-tools/>
7. Mohammad Khalil, Erkan Er Will ChatGPT get you caught? Rethinking of Plagiarism Detection. Centre for the Science of Learning & Technology, University of Bergen, Norway Middle East Technical University, Turkey. URL: <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2302/2302.04335.pdf>

Науковий керівник: д.ю.н., професор Харитонова Олена Іванівна.

Адаменко Анна Григорівна

студентка I курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ ЩОДО АВТОРСЬКИХ ПРАВ: ВПЛИВ НА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Авторські права є невід'ємною частиною академічного світу, захищаючи інтелектуальну власність та стимулюючи інновації та науковий розвиток. Однак, конфлікти щодо авторських прав можуть виникати, і їх ефективне врегулювання є ключовим для підтримки академічної доброчесності. В даній науковій роботі ми розглянемо вплив альтернативних способів врегулювання таких конфліктів на академічну доброчесність та їх роль у сприянні науковій спільноті.

Альтернативне вирішення спорів («Alternative Dispute Resolution») (далі – АВС) це неюрисдикційний спосіб захисту прав, та механізм реалізації права на самозахист [1]. Аналізуючи визначення, що запропоновано науковцем Конновим А.Ю., в своєму дисертаційному дослідженні Галупова Л.І. визначає АВС як системою взаємоузгоджених дій сторін та інших осіб, направлених на розгляд конфлікту, спрямованих на його позасудове врегулювання або вирішення як

примирних так і інших процедур, що здійснюються на підставі добровільного волевиявлення сторін [2, с. 55].

На основі вищезазначеного, доречними є судження, що альтернативні способи, такі як медіація, арбітраж та переговори, надають багато переваг у порівнянні з традиційним судовим розглядом. Вони сприяють залученню сторін до діалогу та спільному пошуку компромісних рішень. Це сприяє збереженню ділових відносин між сторонами та врегулюванню конфліктів мирним шляхом. Такі способи примирення також можуть бути швидкими та ефективними, допомагаючи зменшити судове навантаження та економічні витрати.

Однією з підстав щодо ініціювання АВС може бути порушення авторського права, що захищає права авторів на їх твори, включаючи наукові статті, тези, посібники, дисертаційні дослідження, монографії та інші наукові твори. В свою чергу дана сфера тісно пов'язана з академічною доброчесністю, оскільки дослідники зобов'язані дотримуватись високих етичних стандартів у своїй роботі, представляти свої результати об'єктивно та точно, а також дотримуватись законодавства про авторське право. Тому, прикладами можуть слугувати конфлікти, які виникають щодо авторства на твір науки, конфлікти щодо оригінальності твору тощо.

Один із прикладів впливу альтернативних способів врегулювання конфліктів щодо авторських прав на академічну доброчесність – це застосування медіації для вирішення суперечок між науковцями та видавництвами щодо прав на публікації наукових статей, направлене на забезпечення прийняття сторонами самостійного компромісного взаємоприйнятного спілкування шляхом включення незалежної третьої особи, яка сприяє обраній сторонами взаємній згоді [3, с. 77].

До прикладу, розглянемо ситуацію: науковець А подає свою наукову статтю до видавництва, але пізніше дізнається, що його результати досліджень використані в іншій статті, яка була опублікована раніше. Видавництво вважає, що це порушення авторських прав і відмовляється публікувати статтю науковця А. В свою чергу науковець наголошував, що він є автором наукової роботи і це

його права були порушені. Конфлікт між сторонами може загостритися, і традиційний судовий процес може зайняти багато часу та ресурсів.

У цьому випадку медіація може стати ефективним альтернативним способом врегулювання конфлікту. Науковець А та представник видавництва разом звертаються до професійного медіатора, який допомагає сторонам встановити контакт, зрозуміти позиції одне одного та знайти компромісне рішення.

Під час медіації науковець А може пояснити, що він не мав наміру порушувати авторські права і не мав доступу до інформації, яка була використана в іншій статті. З свого боку, видавництво може роз'яснити свої правила та процедури перевірки оригінальності та захисту авторських прав.

За участю медіатора, сторони можуть досягти компромісу, наприклад, шляхом зміни формулювань, редагування або уточнення вмісту статті науковця А. Це дозволить врахувати права інших авторів та задовольнити обидві сторони.

Такий підхід до вирішення конфлікту сприяє підтримці академічної доброчесності. Сторони взаємодіють, спілкуються та шукають взаємовигідні рішення, замість ведення суперечок та доведення справи до суду [4, с. 560]. Крім того, використання медіації може сприяти побудові взаємної довіри, позитивно вплинути на подальшу співпрацю та обмін знаннями в академічному середовищі.

Таким чином, альтернативні способи врегулювання конфліктів, зокрема медіація, виявляють значний вплив на академічну доброчесність шляхом сприяння вирішенню конфліктів шляхом діалогу, співпраці та взаєморозуміння.

Застосування альтернативних методів розгляду справ про порушення авторських прав може сприяти формуванню етичних норм у науковому середовищі, стимулюючи академічну спільноту до більш відповідальної поведінки та дотримання авторських прав. Коли сторони активно залучаються до процесу врегулювання конфлікту та беруть участь у пошуку спільного рішення, це також сприяє підвищенню свідомості про значення авторських прав, зміцненню академічної доброчесності та забезпечує відповідне використання наукових результатів.

Як зазначалось, традиційний судовий процес може бути тривалим і витратним. Користуючись перевагами АВС щодо авторських прав можна сприяти академічній діяльності звільняючи ресурси, які можуть бути направлені на покращення інших аспектів діяльності, таких як наукові дослідження та освіта.

Отже, альтернативні способи врегулювання конфліктів щодо авторських прав мають значний вплив на академічну доброчесність. Вони сприяють збереженню відносин між сторонами, зменшують навантаження на судову систему, популяризують культуру поважання авторських прав та сприяють співпраці в академічній спільноті. Використання таких способів вирішення конфліктів стимулює науковий розвиток та сприяє зміцненню академічної доброчесності, що є фундаментом для створення й поширення нових знань і досягнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Штепан П. Альтернативные способы разрешения споров/ URL: http://mosmediator.narod.ru/publikatsii/alternativnie_sposobi_razresheniya_sporov
2. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.03 / Галупова Лариса Ігорівна. Одеса, 2021. 207 с.
3. Спектр О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. К. : «Фенікс» 2013. 160с.
4. Галупова Л.І. Переваги медіації та третейського суду як альтернативних способів врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Т.2 / за ред. Г.О. Ульянової. Одеса, 2018. С. 560-563.

Науковий керівник: к.ю.н. Галупова Лариса Ігорівна.

Станков Данило Артемович

студент 1 курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ

Академічна доброчесність є ключовим елементом в сучасній освіті. У сфері освіти існують певні норми та правила, які здобувачі освіти та науково – педагогічний працівники повинні дотримуватися, щоб забезпечити високу якість результатів освітнього процесу. Порухення цих норм, може призвести до порушення академічної доброчесності, що може вплинути на довіру до досліджень та освіти в цілому. Тому, на сьогоднішній день, набуває актуальності питання дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти та їх відповідальності за порушення норм академічної доброчесності.

Академічна доброчесність - це набір етичних принципів, що визначають лінію поведінки в академічному середовищі та науковій сфері. До норм академічної доброчесності можна віднести: заборону плагіату та самоплагіату; необхідність правильного форматування джерел та посилань; заборону на крадіжку результатів досліджень інших авторів; зобов'язання повідомляти про факти порушень норм академічної доброчесності; необхідність розвивати наукову чесність та авторитет.

Порушення норм академічної доброчесності може мати різні форми. До найбільш поширених можна віднести: плагіат; самоплагіат; привласнення результатів досліджень інших авторів; подачу недостовірної інформації в дослідженнях; фальсифікацію результатів досліджень; неналежне оформлення використаної літератури [1].

Порушення норм академічної доброчесності може мати різні наслідки. Однією з можливих наслідків є дисциплінарна відповідальність. Здобувачі освіти можуть бути позбавлені можливості отримати наступний ступінь або виключені з вищого навчального закладу, якщо їхня поведінка свідчить про

порушення норм академічної доброчесності.

Крім того, порушення норм академічної доброчесності може призвести до втрати довіри до дослідження та вищої освіти в цілому. Це може мати наслідки для кар'єри здобувача освіти, а також для наукової громадськості в цілому.

У багатьох вищих навчальних закладах існують механізми виявлення та перевірки порушень норм академічної доброчесності. Наприклад, викладачі можуть використовувати спеціальні програми для перевірки плагіату, які дозволяють виявити копіювання тексту з інших джерел. Крім того, існують механізми перевірки на дотримання правил форматування джерел та посилань.

Щоб запобігти порушенню норм академічної доброчесності, здобувачі освіти повинні бути ознайомлені з правилами доброчесної поведінки та вимогами до написання дослідницьких робіт.

Важливою складовою підтримки академічної доброчесності є створення сприятливого середовища, де здобувачі освіти можуть розвиватися та вдосконалюватися в своїй професії без страху відбитку чужих ідей або викривлення результатів дослідження. Необхідно створити культуру довіри та взаємоповаги серед членів наукової спільноти, де норми академічної доброчесності є загальноприйнятими.

Крім того, необхідно підтримувати і розвивати механізми виявлення та перевірки порушень норм академічної доброчесності. Важливою складовою є відкритість та прозорість в цьому процесі, а також забезпечення можливості захисту прав та інтересів здобувачів освіти.

Таким чином, відповідальність за порушення норм академічної доброчесності є важливою складовою підтримки доброчесної наукової спільноти та вищої освіти в цілому. Необхідно створити сприятливе середовище для здобувачів освіти, де норми академічної доброчесності є загальноприйнятими, а порушення їх можуть мати відповідні наслідки. Для цього важливо забезпечувати доступ до достовірної інформації, створювати механізми перевірки дотримання норм академічної доброчесності та вживати належних заходів у разі виявлення порушень.

Наступним важливим питанням є встановлення відповідальності за порушення норм академічної доброчесності. Особливу увагу слід звернути на механізми реагування на такі порушення та попередження їх в майбутньому [2]. Відповідальність може бути встановлена на різних рівнях: від дисциплінарних заходів на рівні університетів до кримінальної відповідальності за підробку досліджень.

Один із ефективних механізмів для попередження порушень норм академічної доброчесності - це забезпечення профілактичної роботи в галузі освіти та формування моральних цінностей серед студентів. Такі заходи можуть включати в себе лекції з питань етики наукової роботи, тренінги з написання наукових робіт та з дотримання норм доброчесності, а також підготовку викладачів та науковців до ведення адекватної наукової практики.

Також важливою складовою ефективної системи виявлення та реагування на порушення норм академічної доброчесності є внутрішні механізми саморегуляції наукової спільноти. Це може включати в себе створення етичних комісій на рівні університетів, об'єднань науковців та професійних спілок, а також встановлення етичних стандартів та кодексів поведінки науковців та викладачів.

Нарешті, важливо підкреслити, що відповідальність за порушення норм академічної доброчесності є загальною справою, і на її виконання несуть відповідальність не тільки здобувачі освіти, а й науковці, викладачі та університетські керівники. Тому важливо створити адекватну систему контролю за науковою діяльністю та здобувачами освіти, що сприятиме забезпеченню якості наукових досліджень та збереженню репутації української наукової спільноти.

Отже, як висновок можна зазначити, що відповідальність за порушення норм академічної доброчесності є надзвичайно важливою темою в контексті розвитку української науки та освіти. Необхідно розглянути питання встановлення норм доброчесності, механізмів виявлення та реагування на порушення, забезпечення профілактичної роботи та внутрішніх механізмів

саморегуляції наукової спільноти. Для ефективної роботи в цьому напрямку необхідно впроваджувати нові методи та підходи, спрямовані на формування високих моральних стандартів та цінностей в галузі науки та освіти. Забезпечення дотримання норм доброчесності є важливою складовою у зміцненні репутації української наукової спільноти, що в свою чергу сприятиме розвитку галузі та забезпеченню її конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Дотримуючись академічної доброчесності, здобувачі освіти будуть мати змогу отримати якісні знання, вміння робити висновки, аналізувати наукові дослідження та зможуть досягти високих досягнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/2749>
3. Положення про дотримання академічної доброчесності в НУ «ОЮА» / URL: <https://www.onua.edu.ua/ua/doc-education-ukr/4519-polozhennya-pro-dotrimannya-akademichnoji-dobrochesnosti-v-nu-ouua>

Науковий керівник: к.ю.н. Галупова Лариса Ігорівна.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Харитонова О.І.	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	5
Харитонов Є.О.	
ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	9
Галупова Л.І.	
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРИ ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ НАУКОВЦЯ	14
Калітенко О.М.	
ДО ПИТАННЯ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ КЕРІВНИЦТВОМ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СПІЛЬНОТ	17
Кирилюк А.В.	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	20
Симонян Ю.Ю.	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПРАКТИЦІ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИКЛАДАЧА.....	25
Фасій Б.В.	
СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІВ	30
Грезіна О.М., Єленич С.І.	
ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	33
Гром М.О.	
ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС НАПИСАННЯ НАУКОВИХ РОБІТ	37
Адаменко А.Г.	
АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ ЩОДО АВТОРСЬКИХ ПРАВ: ВПЛИВ НА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ	41
Станков Д.А.	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ	45